

Národní shromáždění za okupace v srpnu 1968 ve fotografiích

PETR DVOŘÁČEK

Poprvé po skončení druhé světové války zasedl československý parlament, Prozatímní Národní shromáždění, dne 28. října 1945 v budově Rudolfiny, meziválečném sídle Poslanecké sněmovny. Zde však Prozatímní Národní shromáždění zasedalo pouze dočasně. Rudolfinum mělo být co nejdříve upraveno pro první ročník hudebního festivalu Pražské jaro do své původní podoby koncertní síně.

Na základě usnesení vlády byla provizorně pro potřeby parlamentu vybrána budova bývalé Pražské burzy peněžní a zbožní vedle Národního muzea. Parlament se do ní přestěhoval na přelomu dubna a května 1946. Opět mělo jít o dočasné řešení a stejně jako za první republiky se zvažovala výstavba nové, účelové parlamentní budovy. Žádný záměr však nebyl realizován a nakonec bylo rozhodnuto novou budovu nestavět. Na přelomu let 1966 a 1967 začala rekonstrukce a dostavba budovy Národního shromáždění podle projektu architektů Karla Pragera, Jiřího Kadeřábka a Jiřího Albrechta. Práce byly dokončeny na přelomu let 1973 a 1974.

V srpnových dnech roku 1968 tak Národní shromáždění zasedalo v provizoriu v budově tzv. Cukrpaláce (původně sídla Asekuračního spolku průmyslu cukrovarnického) na tehdejší Gorkého, dnes Senovážném náměstí, kam v druhé polovině roku 1967 přesídlilo předsednictvo Národního shromáždění, výbory a úřednický aparát. Poslanci a úředníci tam měli vyhrazenou menší část přízemí a první a druhé poschodí.

Řádné plenární schůze se konaly v dnešním jednacím sále Magistrátu hlavního města Prahy a ve Španělském sále Pražského hradu.

Ráno 21. srpna 1968 se sešlo předsednictvo Národního shromáždění (bez předsedy Josefa Smrkovského a Františka Kriegla internovaných sovětskými vojáky) na schůzi trvající nakonec bez přerušení osm dní. Předsednictvo přijalo prohlášení proti okupaci, které bylo adresováno předsedům vlád a parlamentů pěti států Varšavské smlouvy. Vyzvalo poslance, aby se dostavili na zasedání pléna parlamentu. Zvolilo také šestičlennou delegaci, jejímž úkolem bylo sdělit stanovisko předsednictva k situaci velvyslanci Svazu sovětských socialistických republik (SSSR) Stěpanu Červoněnkovi a ihned poté navázat osobní spojení s prezidentem republiky Ludvíkem Svobodou. Odpoledne odsoudilo okupaci také plenární zasedání a současně vyslovilo podporu vedení Komunistické strany Československa (KSČ) i státu.

Vpodvečer téhož dne zaslal prezident dodatečně písemně žádost o svolání Národního shromáždění, aby i v těchto složitých podmínkách vše po formální stránce odpovídalo ústavě. Předsednictvo Národního shromáždění se také pokoušelo koordinovat svou činnost s dalšími orgány a institucemi, které odmítly okupaci. Bylo vydáno společné prohlášení předsednictev Národního shromáždění a Ústřední rady odborů (ÚRO) a vlády určené veřejnosti jako reakce na hodinovou stávkou, která byla zahájena v poledne 22. srpna.

Až v ranních hodinách 23. srpna se předsednictvo Národního shromáždění dozvědělo o cestě prezidenta Ludvíka Svobody do Moskvy. O komplikovaných a zdoluhavých moskevských jednáních neměli poslanci prakticky žádné informace. Dne 25. srpna informovali prezidenta o situaci v zemi a navrhli dvě řešení stávající situace – buď vyslat do Moskvy skupinu zástupců vedení státu a KSČ, nebo by měli dosud zadržovaní Čechoslováci přerušit jednání a vrátit se na nějaký čas domů.

Prezident i internovaní politici včetně předsedy Národního shromáždění Josefa Smrkovského se vrátili do Československa až 27. srpna po podpisu tzv. Moskevského protokolu.

Smrkovský přijel v dopoledních hodinách do budovy Národního shromáždění, kde ho přivítal nadšený dav. Poté poslance krátce informoval o průběhu jednání se Sověty. Konkrétní obsah však ke zklamání poslanců i veřejnosti nesdělil, protože protokol byl tajný.

Národní shromáždění 28. srpna jednomyslně přijalo dokument *Všemu lidu Československa!*, ve kterém opět zdůraznilo protiprávnost vpádu vojsk.

Jednání pléna, předsednictva i výborů Národního shromáždění ve dnech 21. až 28. srpna probíhala v provizorních podmínkách. V budově obklíčené okupačními vojsky byli poslanci odříznuti od vnějšího světa a získávání informací a spolupráce s dalšími složkami státu byly velmi obtížné. Složitost situace dokreslovalo i nedostatečné zázemí budovy Národního shromáždění.

Předsednictvo Národního shromáždění, řádně svolané na den 21. 8. 1968, přijalo na své schůzi toto prohlášení:

Předsedům vlád a předsedům parlamentů SSSR, PLR, MLR, NDR, BLR:

Předsednictvo Národního shromáždění vyjadřuje hluboký a zásadní nesouhlas s postupem spojeneckých vojsk, která dnes začala bezdůvodně obsazovat naši zemi. Došlo tak k porušení suverenity našeho státu, které je naprosto nepřipustné v našich vzájemných vztazích. Žádáme Vás co nejnáléhavěji v okamžicích, kdy se na ulicích Prahy ozývají výstřely, abyste dali ihned rozkaz k okamžitému stažení všech vojsk z území ČSSR.

Zdroj: CIGÁNEK, František: *Národní shromáždění 21.–28. srpna 1968. Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970*, díl 3, sv. 2. ÚSD AV ČR – Doplněk, Praha – Brno 1995, s. 285. Viz <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/oz6schuz/kniha/prilohy/priloho7.htm> (citováno k 15. 5. 2019).

Občané,

obracíme se k vám s žádostí o pomoc. Naše jednání bude o to účinnější a rychlejší, čím více rozvahy a klidu projevíte vy. Vyhýbejte se jakýmkoliv srážkám, které by mohly vést k protizásahům. Vstupujte v jednání s místními veliteli cizích vojsk, předávejte jim své rezoluce. Žádejte, aby stáhli své jednotky mimo města a sídliště. Žádejte, aby uvolnili provoz a aby pořádek zabezpečovaly naše orgány VB. Stávkové akce, které se na některých místech připravují, jsou neúčinné. Poškozují především naše národy, naše hospodářství, zejména to, čím my můžeme působit na relativně klidný chod věci. Vyjadřujte svou plnou podporu Dubčekovu vedení, Černíkově vládě, Smrkovského Národnímu shromáždění, Čisařově České národní radě, Krieglově Národní frontě. Buďte jednotni a plni důstojnosti, která je hodna lidu vědomého si svého morálního vítězství. Zabraňte všem provokacím, které by mohly poškodit další vývoj událostí. Věříme Vám, opíráme se o Vaši plnou důvěru, kterou nezklameme.

Zdroj: CIGÁNEK, František: *Národní shromáždění 21.–28. srpna 1968. Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970*, díl 3, sv. 2, s. 290. Viz <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/oz6schuz/kniha/prilohy/priloho7.htm> (citováno k 15. 5. 2019).

Všemu lidu Československa!

Národní shromáždění, vycházejíc z jednomyslné vůle lidu vyjádřené ve stovkách rezolucí, které docházejí na adresu Národního shromáždění, považuje za nutné prohlásit:

1. Národní shromáždění považuje nadále obsazení ČSSR vojsky pěti států Varšavského paktu za protiprávní, odporující mezinárodním smlouvám, Chartě Spojených národů i Varšavské smlouvě.
2. Národní shromáždění vzdává dík prezidentu republiky, představitelům Národního shromáždění, vlády, Komunistické strany Československa a Národní fronty za jejich úsilí při moskevských jednáních a oceňuje jejich úsilí zaměřené k odstranění dnešního nenormálního stavu v naší zemi.
3. Národní shromáždění je přesvědčeno, že jediné místo této země je ve společenství socialistických národů a států.
4. Národní shromáždění je přesvědčeno, že naše armáda je schopna zabezpečit naše západní hranice, a žádá vládu, aby důsledně a rozhodně trvala na stanovení a důsledném plnění konkrétních termínů co nejrychlejšího odchodu cizích vojsk z naší země.
5. Národní shromáždění požaduje, aby byla neodkladně umožněna a zabezpečena narušená svobodná činnost všech ústavních, vládních a státních orgánů a institucí, všech legálních sdělovacích prostředků. Zároveň trváme na tom, aby byli propuštěni na svobodu všichni naši občané, kteří ještě jsou protizákonně zadrženi a vězněni československými i cizími orgány od 21. srpna 1968.
6. Národní shromáždění zdůrazňuje, že neochvějně setrvává na zásadách a politice vyhlášených a přijatých v Akčním programu KSČ a programovém prohlášení československé vlády. Poslanci se zavazují, že vyvinou maximální úsilí, aby náš demokratizační proces probíhal bez rušivých jevů.
7. Národní shromáždění bude projednávat v nejbližších dnech zprávu vlády o výsledcích jednání v Moskvě a vládní prohlášení. Národní shromáždění vychází stále ze svých dokumentů, které přijalo ode dne 21. srpna 1968.
8. Národní shromáždění vyzývá všechny lid, aby udržel pevnou jednotu, aby zabránil provokacím, které by poskytly záminku k novým zákrokům proti zájmům lidu a našeho státu. Jen rozumem a rozvahou můžeme vyjít ze situace, kterou jsme nezavinili, vrátit se k normálnímu životu být za těžkých podmínek a pokračovat v budování Československé socialistické republiky podle tužeb a představ jejího lidu.

Zdroj: CIGÁNEK, František: *Národní shromáždění 21.–28. srpna 1968. Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970*, díl 3, sv. 2, s. 300. Viz <http://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/oz6schuz/kniha/prilohy/priloho7.htm> (citováno k 15. 5. 2019).



Sovětské tanky na třídě Vítězného února (dnes Wilsonově) před rozestavěnou přístavbou budovy bývalé Pražské burzy peněžní a zboží, která od roku 1946 sloužila jako sídlo Národního shromáždění



Sovětská vojska před budovou Národního shromáždění v Jindřišské ulici



Pražané v rozhovorech s okupačními vojáky před budovou Národního shromáždění



V provizorních podmínkách byl dopoledne 22. 8. 1968 zahájen v místnosti č. 145 druhý jednací den 26. schůze Národního shromáždění. Hovoří první místopředseda Jozef Valo, vpravo od něj místopředsedové Josef Zedník a Andrej Žiak, vlevo místopředsedkyně Marie Miková.



Projednávání bodu „Návrh textu dopisu, jímž se obrací Národní shromáždění k parlamentům zemí, jejichž vojska se podílejí na okupaci Československa“ na 26. schůzi Národního shromáždění 22. 8. 1968. Hovoří poslanec armádní generál Bohumír Lomský.



Přestávka v jednání pléna - poslanec, národní umělec, básník Ivan Skála



Jednání kulturního výboru, zleva poslanci Václav Dobiáš, Ivan Skála a Anna Pernická



Jednání kulturního výboru, hovoří předseda výboru Alois Poledňák



Jednání výboru pro spotřební průmysl v předsálí tzv. reprezentační místnosti. Zleva poslanec Jozef Kyselý, u stolku tajemník výboru Zdeněk Kešner, předseda výboru poslanec Ludovít Hanúšek, poslankyně Marie Jirásková a poslanec Josef Čáp.



Přestávka v jednání pléna. Diskuse poslanců na chodbě.



Ranní toaleta poradce předsedy Národního shromáždění RSDr. Stanislava Marka



Předsíň pracovny předsedy Národního shromáždění – místo odpočinku



Četba tisku v přestávce jednání



Příjezd předsedy Národního shromáždění Josefa Smrkovského po návratu z internace v Moskvě do budovy na Gorkého náměstí, 27. 8. 1968



Pražané čekající 27. 8. 1968 kolem 10. hodiny před budovou Národního shromáždění na informace o jednáních v Moskvě



První vystoupení předsedy Národního shromáždění Josefa Smrkovského před poslanci po příjezdu z Moskvy 27. 8. 1968

Všechny fotografie jsou z Archivu Poslanecké sněmovny 